

İki İmparatorluk İki Kıbrıs Dosyası: 1919 Yılında Osmanlı ve İngiltere Diplomatlarının Çantalarındaki Kıbrıs Evrakı Ali SATAN*

Öz

1919 Paris Barış Konferansı öncesinde Osmanlı Hariciye Nezareti ve İngiliz Dışışleri Bakanlığı Kıbrıs konusunda nasıl bir dosya hazırlamışlardı? Temsilcilerine hangi bilgi, belge ve argümanları sunarak Kıbrıs'ın statüsü hakkında savunma yapmaları isteniyordu? 1919 şartlarında biri galip diğeri malum iki imparatorluğun Kıbrıs'a bakışı, Kıbrıs'a hakimiyet kurma çabaları ve diplomatik yaklaşımları yaklaşık 100 yıl sonra karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Bu bildiride kullanılacak İngiliz belgeleri, İngiliz Milli Arşivi'nde ve Hindistan Ofisinde yer alan dönemin İngiltere Dışışleri Bakanı Lord Curzon evrakı içinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti ile ilgili belgeler ise, Osmanlı Hariciye Nezareti tarafından 1919 tarihinde hazırlanmış "Kıbrıs Meselesi" başlıklı kitapçıktan elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, Kıbrıs, Osmanlı ve İngiliz Politikası

Abstract

What kind of files did the Ottoman Ministry of Foreign Affairs and the British Ministry of Foreign Affairs prepare on the Cyprus issue prior to the 1919 Paris Peace Conference? How did they require the irrepresentative stop lead their cases based on the information, documentation and arguments they provided to them? Hundred years later, this paper attempts to compare the perspectives, the efforts to exercise sovereignty and the diplomatic approaches on Cyprus assumed by two empires, one victorious and the other defeated, under the conditions of 1919. The British document sexamined in this study have been discovered in the then British Ministry of Foreign Affairs Lord Curzon's records located in the British National Archive sand the Indian Office and the documents related to the Ottoman Empire have been obtained from the booklet entitled "Cyprus Issue" prepared by the Ottoman Ministry of Foreign Affairs in 1919.

Keywords: Paris Peace Conference, Cyprus, Ottoman and British Policy

"Paris 1919 yılında dünyanın başkenti idi. Barış konferansı dünyanın en önemli işiydi. Barışın mimarları da dünyanın en güçlü insanlarıydı. Her gün toplanıyorlardı. tartışıyorlardı, konuşuyorlardı, kavga ediyorlardı, yeniden barışıyorlardı. aralarında anlaşmalara varıyor bir takım ittifakları kaleme alıyor, yeni ülkeler ve yeni kurumlar yaratıyorlardı. Birlikte yemek yiyor birlikte tiyatroya gidiyorlardı. tam

* Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, ali.satan@marmara.edu.tr

altı ay boyunca yani Ocak ayından Haziran ayına kadar Paris dünyanın hem hükümet merkezi hem temyiz mahkemesi hem de parlamentosu olmuştur. tüm korkuların ve umutların da odak noktası haline gelmişti. Paris Konferansı resmi olarak daha uzun sürdü. 1920'lere kadar devam etti. ama o ilk altı ay en önemli süre oldu. Çünkü kilit kararları o zaman alındı. Hayati olan zincirleri o zaman harekete geçirdi. Dünya böyle bir şey görmemişti ve bir daha da görmeyecek. ”¹

30 Ekim 1918 Mondros mütarekesinden sonra I. Dünya Savaşının galip devletleri 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı toplandı. Yeni dünya düzeninin kararlaştırılacağı Konferansa İttifak devletlerine savaş ilan etmiş 32 devlet davet edilmiş idi. Ancak Konferansın idaresi ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya idi. Bu beş devlet, başbakan ve dışişleri bakanlarından oluşan “Onlar Konseyi” kurdular. Konferansın gerçek hakimi İngiltere ve Fransa idi. Söz konusu hakimiyet konferansa bizzat katılan ABD Başkanı Wilson’un esas isteği olan Milletler Cemiyeti’nin Şubat 1919’da kurulmasından ve Wilson’un ABD’ye dönmesinden sonra daha da perçinlendi.²

Aylarca devam edecek olan Konferansa Osmanlı devleti davet edilmek için beklemiş ve hazırlıklarını yapmıştır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu ile nasıl bir barış antlaşması yapılacağına, yani devletin geleceğine dair kararların alınacağı bu tarihi ve hayati konferansta Kıbrıs meselesine dair de hazırlık yapılmış olması Osmanlı devletinin Kıbrıs’a verdiği önemi de göstermektedir.

Bu süreçte tecrübeli diplomat ve Osmanlı Hükümetinde Maarif ve Adliye Nazırlığı yapmış Fahreddin Reşad Bey³ ile dönemin Hariciye Nazırı Mehmed Nabi⁴ tarafından hazırlanan “Kıbrıs Meselesi” başlıklı kitapçık Hariciye Nezareti tarafından basılmış ve halen Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özegekoleksiyonunda yer almaktadır⁵.

¹ Margaret Macmillan, *Paris 1919*, Çev. Belkıs Dışbudak, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 1.

² Mustafa Budak, *idealden Gerçeğe misak-ı milli'den lozan'a Dış Politika*, Küre Yay. İstanbul 2003, s. 39

³ Fahreddin Reşad Bey (1867-1943) en son Osmanlı hükümetinde Maarif ve Adliye Nazırlıkları yapmış bir devlet adamı ve diplomattı. Ağustos-Ekim 1912 arasında Çetine ve Budapeşte elçiliğinde görev yaptı. Bu görevi sırasında Budapeşte’deki eski Osmanlı eserlerinden Gül Baba Türbesi’nin restorasyonu ile ilgilendi ve bu konuda bir makale yazdı. Ocak-Kasım 1914 arasında Petersburg’da maslahatgüzarlık yaptı. 18 Ekim 1912’de imzalanan Uşi Antlaşması’nı Osmanlı Devleti adına imzalayanlardan biriydi. Nisan-Temmuz 1920 ayları arasında Maarif nazırlığı 1921 yılına kadar ise Adliye nazırlığı yaptı. I. Dünya Savaşı’ndan sonra İtilaf Devletleriyle Osmanlı Devleti arasında imzalanan Sevr Antlaşması sırasında hükümette bulunduğu ve Kuvayı İnzibatiye üyesi olduğu için cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında yüzelliliklerden biri olarak sınır dışı edildi. 1938 yılında ilan edilen afla Türkiye’ye geri döndü ve 1943 yılında öldü.

⁴ **Mehmed Nabi Bey** ya da **Menemenlizade Mehmed Nabi Bey** (1868-1924) Osmanlı Devleti’nin son döneminde hizmet vermiş bir devlet adamıdır. Mehmed Nabi Bey 1868 yılında doğdu. Nisan 1908-Ekim 1911 tarihleri arasında Atina elçiliği, Ekim 1911-Ekim 1912 tarihleri arasında da Sofya elçiliği yaptı. Trablusgarp Savaşı’nın bitmesinden sonra İtalya’yla imzalanan Uşi Antlaşmasının müzakerelerine katıldı. Antlaşmanın imzasından sonra Roma’da kalarak Kasım 1915

Osmanlı Hariciye Nezaretince basılan resmi Kıbrıs kitabında Kıbrıs tarihi özetlendikten sonra 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ile Osmanlı Devletinin düştüğü zor durum anlatılarak Ayastefenos Antlaşması yerine İngiltere'nin desteği ile Berlin Antlaşmasının yapılması buna karşılık olarak Kıbrıs Adasının İngiltere'ye kiralanma süreci ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Kitapta;

“Rusya muhârebesinintevlîd eylediği netâyicden endişe-nâk olan Bâb-ı Alî kendisine ibrâz-ı müddet ve muzâheret eden ve Ayastefanosmukaddemât-ı sulhiyesininmuhtevî olduğu ahkâm-ı muzırta ta'dilebezl-i sa'y edeceğini vaad eden İngiltere hükümetine karşı hareket etmek ve talebini redd eylemek devlet-i müşârünileyhâyı kendisine düşman etmek hâl ve mevki'inde değil idi. Fakat İngiltere'nin bu hareketi bütün Avrupa efkâr-ı umûmisince ve Amerika'da takbih edeceği gibi İngiltere'de bile sû'i-te'sir hâsil eyledi.”⁶

Kıbrıs Meselesi kitabında Antlaşma ve teati edilen çeşitli mektupların tercümeleri verildikten sonra şu yorumda bulunulmaktadır;

“Devlet-i Alîye-i Osmâniye ile İngiltere devleti beyninde ittifâk-ı tedâfi'i ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye terk ve ihâlesi hakkında akd olunan 4 Haziran 1878 tarihli mukâveleyemelfûf olarak 1 Temmuz 1878 tarihli ikinci mukâvelenâmenin altıncı maddesinde Rusya Hükümeti Kars ve 1876 muhârebesindezabt etmiş olduğu sâir yerleri Devlet-i Osmâniye'yeredd eylediği taktirde Kıbrıs adası İngiltere tarafından tahliye edileceği ve bâlâda mezkûr 4 Haziran 1878 tarihli mukâvelenâmenin ıslâhına kalmayacağı sarâhaten mûnderic olduğu” na işaret edilmektedir.⁷

Osmanlı Hariciyesi, 3 Mart 1918 tarihinde Devlet-i Alîye ile Rusya cumhuriyeti arasında imzalanan BrestLitovskmusâlahanâmesinin dördüncü maddesi hükmünce Ardahan, Kars ve Batum sancaklarının Rusya askeri tarafından derhal tahliye olunduğu belirtilerek İngiltere ile yapılan Kıbrıs mukavelenamesine göre Kıbrıs adasının Osmanlı Devletine iadesiningerektiğine dikkat çekiliyor. Kitabın devamında, 1914 senesinde İngiltere ile Osmanlı devletlerinin muhasım devletler olarak savaşa girmeleri sonrasında İngiltere'nin Kıbrıs hakkında yapılan “bi'l-cümle muahedat ve mekavelenameri” kendi kendine iptal ettiğini dolayısıyla umumi barış zamanında bu meselenin yeniden müzakere edilerek Osmanlı lehine konunun çözülmesi gerektiğinin icap ettiği yazılmaktadır. Osmanlı Hariciyesi tarafından yayınlanan Kıbrıs Meselesi kitabındaönemli ayrıntılar dile getirilmektedir. Bunlardan birisi, İngiltere'nin Kıbrıs adasını “esrarengiz bir surette tehdit” ile ele geçirdiği ve bu oldu bittinin“Avrupa ve Amerika'da İngiltere aleyhine menfi bir hava yarattığı” vurgulanmasıdır. Kitapta, konunun Avam kamarasında ciddi

---

tarihine kadar Roma büyükelçiliği yaptı. 1918 yılının Ekim ayında HariciyeNazırı oldu. Kasım ayına kadar bu görevi sürdürdü. Daha sonra Kasım 1920-Kasım 1922 tarihleri arasında Paris'e mümessil olarak gönderildi. 1924 yılında vefat etti.

5 Bu kitaptan beni haberdar eden **Prof. Dr. Oğuz Karakartal Beyefendiye** teşekkür ediyorum.

6 Kıbrıs Meselesi, s. 7

7 Kıbrıs Meselesi, 13-14

münakaşaya sebep olduğu belirtilerek mebusandan Mösyö Rylando'nun Kıbrıs adasının bazı şartlar altında İngiltere'ye terkinin Avrupa hukukuna aykırı olduğu, bu uygulamanın diğer devletlere kötü örnek olacağını dolayısıyla Kıbrıs'ın Osmanlı Devletine iade edilmesi gerektiğini savunduğu yazılmaktadır. Öte yandan Muhafazakar Parti milletvekillerinin söz konusu antlaşmayı müdafaa ettikleri ilave edilmektedir. Kitapta, Osmanlı Hükümetine karşı muhâlefeti ilemeşhûr eski başbakanlardan Mösyö Gladston'un Kıbrıs hakkında Osmanlı Devleti lehinde konuşma yapmasının da şayan-ı dikkat olduğu vurgulandıktan sonra Gladston'un şu cümlesi zikredilmektedir; "Kıbrıs adasının İngiltere devleti tarafından alınmasını bir fahiş hatadır".⁵

Kıbrıs Meselesi kitabına göre; Her yıl Kıbrıs bütçesi Avam Kamarasında görüşülürken eleştiriler gündeme gelmeye devam etmiştir. 1904 yılında Müstemlekeler nazırı Mösyö Josef Chamberlayn, "**Ben o tarihte iktidarda olsa idim Kıbrıs'ı işgal etmezdim. Fakat bugün terk etmek pek müşküldür**" dediği kaydedilmektedir. Osmanlı Hariciyecileri, İngiltere'nin Adadan memnun ve müstefit olmadıklarını, Girit'in Yunanlılara terki sırasında Kıbrıs'ın da Osmanlıya iadesinin gündeme geldiği ancak tahakkuk etmediği hatırlatılmaktadır.

Aynı kitapta, Osmanlı Devletinin Kıbrıs Adasını terk ederken nokta-i nazarını dönemin Hariciye Nazırı Safvet Paşa 24 Temmuz 1878 tarihli yazısında şöyle ifade ettiği bildiriliyor;

İş bu tahrîrât-ı umûmiyede Bâb-ı Alî tarafından beyân olunan mutâlâat ve İngiltere hükümeti ile akd etmiş olduğu mukâveleninkâidesi hakkında serd edilen esbâbın mahzâ bu mukâveleyi İngiltere'nin cebr ve tehdidi ile akd eylediğini setr etmek ve bütün aleme karşı şeref ve vakârın zâhiren olsun muhâfâza etmek maksadıyla dermiyânedimiş olduğundan şüphe yoktur.⁶

Lord Curzon'un Çantasında Neler Vardı?

Paris barış konferansında İngiltere'yi Başbakan Llyod George ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon temsil etmişlerdi. Lord Curzon'un İngiliz Milli Arşivinde ve Indian Office arşivinde bulunan evrakı üzerinde yaptığımız incelemede Paris Barış Konferansı sırasında Kıbrıs Adası ile ilgili çantasında şu raporların olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Bunlardan ilki, Wilson S. Churchill tarafından 1907 yılında Sömürgeler Bakanlığı müsteşarı iken Kıbrıs'ı ziyareti sonunda kaleme aldığı Kıbrıs muhtırasıdır. Mahrem ve Hizmete özel olarak Kasım 1907'de Hükümete sunulan Muhtıra Paris Barış konferansında Kıbrıs sorununun müzakere edilmesi ihtimaline binaen 7 Ekim 1919 tarihinde Savaş kabinesine de sunulmuş ve oradan Lord Curzon'un evrakı arasına girmiştir.

⁵ Kıbrıs Meselesi, s. 21

⁶ Kıbrıs Meselesi 23-24

Churchill, “Kıbrıs’ı Türkiye’ye iade edemeyiz. Avrupa ve Avam kamarası böyle bir iadeye kesinlikle müsaade etmeyecektir. Peki bu adayı Yunanistana mı vereceğiz? Böyle bir soruyu tanımıyorum ve ortaya atılmasını esefle karşılıyorum. Eğer bu yapılacak olsa Ada nüfusunun beşte birinden fazlasını teşkil eden ve bize her zaman sadakatle davranan Adadaki Müslümanların hayatı tam olarak dayanılmaz bir hal alıp acılar içinde ezilip dışlanacaklardır.”⁷ Churchill Kıbrıs’ın milletlerarası statüsünü değiştirmek için herhangi bir niyet olmadığını, Adada belirsiz bir zaman için daha bulunmak gerektiğini, 1878 andlaşma yükümlülüklerinden kurtulup Adayı doğrudan İngiltereye bağlamak gerektiğini savunuyordu. Adadan toplanan vergilerin yine Kıbrıs’ın kalkınması için harcanmadığını belirterek bu tarz idari yaklaşımları eleştirmekte idi.

Lord Curzon’un Görüşleri

Lord Curzon Evrakı içinde 3 Ocak 1919 tarihli “Kıbrıs’ın Geleceği” başlıklı bir muhtıra mahrem kaydıyla yer alıyor. I. Dünya Savaşını kazanmış bir ülkenin dışişleri bakanı olarak Lord Curzon, Kıbrıs’ın Yunanistan’a kesinlikle verilemeyeceğini bu maksatla Yunan basın ve politikacılarının yapacağı baskılara hazır olacaklarını belirtiyor. Yunanistan’ın tarihte Kıbrıs’a hiç hakim olmadıklarına dikkat çeken Lord Curzon Kıbrıs’tan çekilmeyi kesinlikle sakıncalı bulmaktadır. Kıbrıs’ın konumu itibariyle her zaman önemli ve Ortadoğu için anahtar mevkinde olduğuna işaret eden İngiltere dışişleri bakanı, yüzyılın son çeyreğinde çok önemli hale gelecek olan Kıbrıs’ı kolayca bir kenara atamayacaklarını, Yunanistan daha fazla ada isterse İtalya’nın haksız olarak işgal ettiği oniki adaları boşaltsın.” Diyordu⁸.

İngiliz Genelkurmayının Tezkeresi

Paris Barış Konferansına giderken İngiliz Dışişleri bakanı Lord Curzon Kıbrıs konusunun müzakeresi için yanına Kıbrıs adasıyla ilgili İngiltere Genelkurmayı ve Donanmanın görüşlerini de yazılı olarak aldığını görüyoruz. Özel evrakı arasında çıkan “Kıbrıs’ın Stratejik Önemi Hakkında İngiliz Genelkurmayı ve Deniz Kuvvetlerinin Ortak Tezkeresi” yer almaktadır.⁹ Bu tezkerede Kıbrıs’ın stratejik özellikleri şöyle sıralanmaktadır:

1. Akdeniz’in Doğu kısmında Deniz Kuvvetlerinin başlıca görevi, İngiliz İmparatorluğu ulaşım ve ticaretinin ana arteri olarak tanımlanabilecek, doğudan

⁷ Condition of Cyprus, Memorandum by Churchill, s. 2The Oriental&India Office Collections, Lord Curzon’s Private Papers, (Lord Curzon Özel Evrakı içinde) F112/269 numarada bulunmaktadır. Bu evrakın değerlendirmesi için Bkz. Ali Satan, Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 6, 2004, s. 55-70

⁸ TheFuture of Cyprus, Memorandum byLord Curzon, (3 Ocak 1919), s. 1-2

⁹ “JointNoteByThe Naval and General Staffs on thestrategicvalue of Cyprus”, TheFuture of CyprusMemorandum byLord Curzon’a ekli bu evrak TheOriental&India Office Collections’daLord Curzon PrivatePaper arasında F 112/269 numarada bulunmaktadır.

Süveyş kanalına giden deniz rotasını korumaktır. Deniz Kuvvetlerimizin politikası, Malta'daki Donanmalarımızın, Doğu Akdeniz'deki bizim hayati alanımızın, bin mil uzağında faaliyet gösteren, filoları gözetleyip, düşmanca manevraları kontrol edebilme ve gözlemlenektir. Eğer, Malta'nın doğusunda bir liman tahkimli bir deniz üssüne dönüştürülürse, bu şartlarda hiçbir kuvvetli deniz gücü bu bölgede etkili ve sürekli denetim kuramayacaktır. Ne Yunan ne de Türk deniz kuvvetlerinin bu boyutta genişlemeleri muhtemel değildir. Bu yüzden bu güçler hesap dışında tutulabilir.

2. Savaşın bir sonucu olarak Küçük Asya ve Suriye'nin sahil kesimlerinin İtalya veya Fransa'ya gideceği hemen hemen kesin gibi görünüyor. Bu boyutlardaki sahil, çok güçlük çekmeden deniz üsslerine dönüştürülebilecek birkaç liman içermektedir. Şu an bu güçler bizim müttefikimiz olmalarına rağmen bu durumun devam edeceğini farz etmek emniyetsiz olacaktır. . . Bir de burada, Almanya'nın Doğuya giden basamak taşlarından biri olan Berlin-Bağdat demiryolunun, bu uzun ulaşım hattının tek zayıf noktası İskenderun Körfezi'nin başında denize yaklaştığı yerdir. O halde İngiliz deniz politikasının Akdeniz'in bu kesiminde dayandığı şartların, savaştan sonra neredeyse kesin olarak bitmiş olacağı açıktır.

3. Eğer Kıbrıs bizim elimizde kalırsa, Doğu Akdeniz'de Süveyş Kanalı güzergahının yanında geliştirilebilecek herhangi bir düşman deniz üssüne karşı gerekirse bir hareket noktası meydana getirecek araçlara sahip olmamızı temin eder. Kıbrıs'ın yeterli limanının olmayışından ötürü kullanışsız olduğu tartışılabilir. Bununla birlikte bir ihtiyaç olduğunda, bir liman inşa edilmesi sorun değildir. Bu konuda büyük bir fiziki zorluk yoktur ve Dover veya Cebelitarık'daki limanları inşa etmekten daha kolay olabilir.

Ayrıca, Mezopotamya'nın tarafımızdan kazanılması, muhtemelen bize Hindistan için, Suriye sahilindeki bazı limanlardan geçen yeni bir rota verecektir. Bu da bizim için Kıbrıs'ın potansiyel değerini daha da arttıracaktır.

Özet olarak, Kıbrıs çok güçlü ihtimalle bize, Küçük Asya'nın güney sahilleri ve Suriye sahilindeki düşman bir deniz üssünün etkilerine karşı koyma vasıtası sağlayabilir. Ayrıca, bizim elimizde kaldığı müddetçe, bize karşı kullanılamayacaktır.

4. Askeri bakış açısına göre Kıbrıs'ın potansiyel değeri; Küçük Asya anakarasına düzenlenebilecek çıkarma veya hava operasyonlarında olası bir üs teşkil ettiği gerçeğinde yatmaktadır. Bağdat demiryolunun İskenderun Körfezi'nin başında denize yaklaştığı ve bundan dolayı bu ulaşım hattında buranın tek zayıf nokta olduğuna yukarıda dikkat çekilmişti. Bu ulaşım hattının kesilmesi Anadolu ve Mezopotamya, Suriye ve Arabistan arasındaki demiryolu bağlantısını koparacaktır. Şu anki savaşta bile Kıbrıs'ı askeri amaçlar için az da olsa kullanmış olmakla beraber, tek gerçek, Türk ulaşımının en saldırıya açık ve en hayati noktasına daimi bir tehdit teşkil eden ve Türkleri bu bölgede savaş boyunca hatırı sayılır güçler buldurmaya

mecbur ettiğinden bu yana, Adanın İngiltere'ye aidiyeti bizim için çok değerli olmuştur. Çok sayıda köprüye ve Bağdat ve Hicaz Demiryolları üzerindeki diğer önemli noktalara kolay erişimi olduğuna göre bir hava üssü olarak Kıbrıs çok değerli olacaktır. Eğer Almanya Türkiye'de egemen kalmayı başarır, Yakın Doğudaki çıkarlarımızın tehlikeye gireceği gerçeği göz önünde tutularak, Genel Kurmay nazarında Kıbrıs'ın öneminin gelecekte azalmaktan ziyade artmasına neden olacaktır.

Sonuç

Osmanlı Devleti 30 Mayıs 1919 tarihinde resmen Paris Barış konferansına davet edildi. Sadrazam Damat Ferit Paşa ve eski Sadrazam Tevfik Paşa delege olarak görevlendirildiler ve ayrı olarak Paris'e gittiler. 23 Haziran 1919 tarihinde Osmanlı Devleti resmî muhtırasını konferansa sundu. Bu muhtırada Osmanlı Devletinin hudutları yeniden çizilmiş ve bu kapsamda "Mısır ve Kıbrıs" ayrı başlık altında ele alınmıştır. Buna göre;"Osmanlı Hükümeti, zamanı geldiğinde Britanya Majestelerinin Hükümetiyle Mısır'ın ve Kıbrıs adasının siyasi statüsünü açıkça tanımlamak amacıyla görüşmelere başlamayı içtenlikle diler."¹⁰ Denilmiştir.

Osmanlı Devletinin muhtırası kabul edilmedi. San Remo Konferansında Sevr antlaşmasının taslağı hazırlanmış ve bu metinde "Osmanlı Devleti, Mısır, Kıbrıs, Libya, Oniki ve Meis adası üzerindeki hükümlerlik haklarından vazgeçecek" maddesi yer alıyordu.¹¹

Sevr Anlaşma taslağında da "Türkiye, Kıbrıs üstündeki bütün haklarından vazgeçecektir. Kıbrıs İngiliz Topluluğuna (Communwealt) katılacaktır. Kıbrıslı Türkler İngiltere uyuğuna geçeceklerdir."¹²

Bu barış şartları 11 Mayıs 1920 tarihinde Paris'te Osmanlı Devleti'ni temsilen eski Sadrazam Tevfik Paşa'ya verildi ve bir ay süre tanındı. Tevfik Paşa ve beraberinde bulunan Dahiliye Nazırı Reşit Bey ve Nafia Nazırı Operatör Dr. Cemil Paşa ile karşı bir barış tasarısı hazırlayıp İstanbul'a gönderdi. Mevlis-i Vükelada müzakere edilip kabul edilen ve Padişah tarafından tasdik edilen karşı tasarı Damat Ferid Paşa tarafından 25 Haziran'da Onlar Konseyine sunuldu. Bu tasarıda Osmanlı devletinden kopartılmak istenen bölgeler sıralanırken Kıbrıs'ta zikredilmiş ve barış tasarısının Osmanlı devletini parçalamayı amaçladığından kabul edilemeyeceği net bir şekilde ifade edilmiştir. İtilaf devletleri bu karşı tasarı 7 Temmuz 1920'de Spa Konferansında ele almışlar fakat kendi barış önerilerinde bir değişiklik yapmamışlardır.

10 Ağustos 1920'de Osmanlı temsilcilerinin imzaladığı ancak yürürlüğe girmeyen Sevr Antlaşması TBMM Hükümetince de kabul görmemiş aksine Sevr'i imzalayan ve hatta imzasına destek verenleri vatan haini olarak ilan etmişlerdir.

¹⁰ Osman Olcay, *sevres andlaşmasına Doğru*, Ankara 1981, s. LXX

¹¹ Mustafa Budak, a.g.e. 199

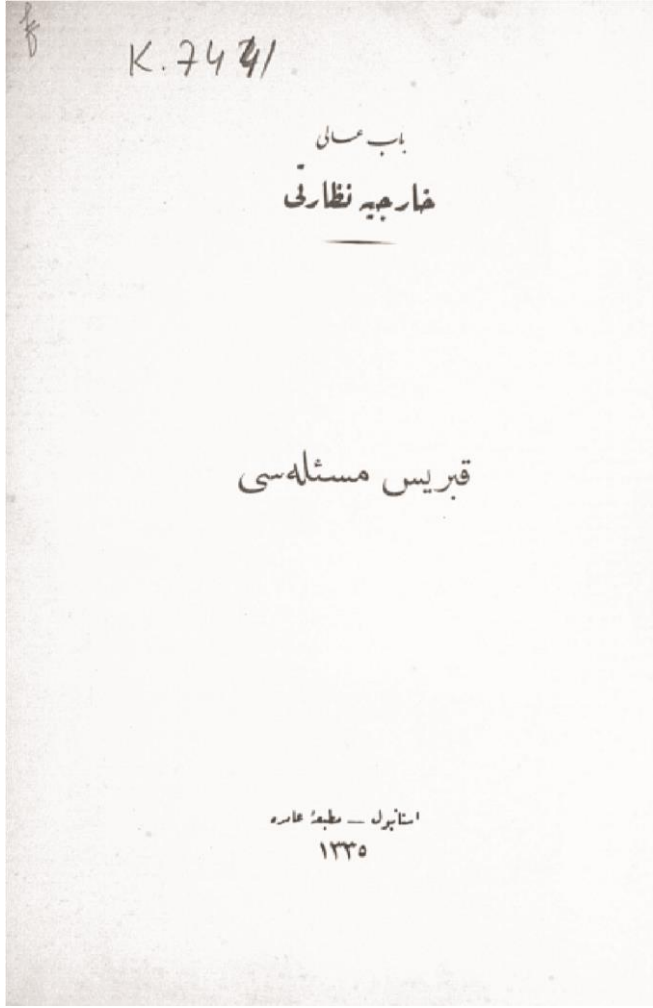
¹² Cahit Kayra, *sevr Dosyası*, İstanbul 2011, s. 138

İstiklal Harbinin kazanılmasından sonra Lozan Barış görüşmeleri için gidecek heyete verilecek talimatlar için TBMM’de yapılan görüşmeler sırasında söz alan İzmit milletvekili Sırrı Bey, Kıbrıs tarihini özetledikten sonra I. Dünya savaşında İngiltere’nin anlaşmalara aykırı olarak (hilaf-ı uhd) olarak Adayı ilhak ettiğini, Kıbrıs’ta vakıflardan eğitime bütün kurum ve dini binalarına el konulduğunu antlaşma gereğince Kafkasya’da Kars ve Ardahan’ın Türkiye’ye katılmasından dolayı Kıbrıs’ın da Osmanlı idaresine geçmesi gerektiğini bunun Kıbrışlıların da isteği olduğunu söyledi. Sırrı Bey bu konuda Hariciye Vekaleti’ne bir muhtıra verildiğini söyledi.

Lozan’a giden heyete verilen talimatta Kıbrıs ismi geçmiyordu. Lozan müzakereleri kesintiye uğradığında TBMM’de Kıbrıs’tan taviz verilmekte olduğu için Hkmet ve Lozan Heyeti eleştirildi.

İngiltere, hem siyasi hem de askeri değerlendirmeler neticesinde Kıbrıs Adasından vaz geçmedi. Lozan antlaşması 20. Maddesiyle “Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs’ın İngiltere’ye katılışını tanıdığını bildirir”.¹⁶

- 16 *İzmir Barış Konferansı tutanakları ve Belgeleri*, Çev. Seha L. Meray, İkinci takım, c. II, İstanbul 2001, S. 6 Babialı Hariciye Nezareti tarafından yayımlanan Kıbrıs Meselesi kitabının kapağı görülmüyor. Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege koleksiyonunda yer almaktadır.

[This Document is the Property of His Britannic Majesty's Government.]

CONFIDENTIAL.

P.-86

THE FUTURE OF CYPRUS.

MEMORANDUM BY LORD CURZON.

IT seems not unlikely that at the Peace Conference the question of the future of Cyprus may once again be raised, and that M. Venizelos may press for its cession to Greece. So many important considerations are involved in this question, and the situation has been so much changed by the results of the war, that I make no apology for asking that no hasty decision be arrived at, as was done in October 1913, and that both sides be carefully weighed before a step is taken that, like the cession of Heligoland, considered in a similar spirit of generosity, may have ulterior consequences, which at a later date are universally deplored.

Cyprus, the administration of which was taken over by Great Britain (for reasons of politics and strategy) by the Cyprus Convention of 1878, was placed under a British High Commissioner in that year. In 1880 it was transferred from the Foreign Office to the Colonial Office. On the 5th November, 1914, after the outbreak of war with Turkey, it was annexed by Great Britain.

In October 1913, when Mr. Asquith's Government were endeavouring to persuade Greece (then under King Constantine) to come to the rescue of Serbia—at that time threatened with invasion by the enemy—Lord Grey offered Cyprus unconditionally as a bribe to the Greek Government to induce them to fulfil their treaty obligations. This offer was made without the knowledge or authority of the Cabinet, and with the approval only of the few heads of Departments who were most intimately concerned. Most fortunately it was refused by the Government of M. Zaimis, headstrong in its confidence in the threats or promises of the Kaiser, and it was stated in Parliament that the offer had in consequence lapsed.

When the Sykes-Picot Agreement was concluded in May 1916, by which the French were promised the reversion of Syria, Alexandretta, and Cilicia, the French Government, warmed by the unobscured generosity of our Government in the previous year, pressed for and secured the admission of a clause by which we undertook not to cede Cyprus to any third Power without previous consultation with them. This was aimed both at Greece and Italy, the cession of either of whom would be equally unpalatable to them.

In January 1918 the Greek papers published a series of articles in which they declared that the island had been promised to M. Venizelos by Great Britain at the end of the war. M. Venizelos issued a denial of this interested claim, but in an interview with Lord Granville on the 9th January, 1918, said that "he was himself firmly convinced that at the end of the war His Majesty's Government, after all their declarations in favour of Government in accord with the nationality and consent of the governed, could not but cede the island to Greece." The British representative wisely, as I think, begged him not to be too sure.

In March 1918, the new Archbishop of Athens, who had recently visited Cyprus, and been received with the utmost attention by the British authorities, reciprocated this courtesy by expressing in an address, on his enthronement in Athens, "his personal conviction that Cyprus can be regarded as actually belonging already to Greece, in view of the liberal and Phil-Hellenic sentiments of Great Britain."

We must therefore be prepared, when the fate of the *Ægean* islands comes under examination, for a formidable agitation on the part of the Greek press and Greek politicians for the cession of Cyprus to Greece, although it belongs geographically to an entirely different system, and although in the course of its long and chequered history, during which it has fallen to Egypt, Persia, Assyria, Rome, Great Britain (under Richard I), Venice, Genoa, and Turkey, Greece is the one Mediterranean State to whom it has never belonged. The claim is, of course, based exclusively on racial grounds, about 220,000 of the population being Greek or Greek-speaking, and 40,000 Moslems.

More recently, in a Cabinet paper on the destinies of the Near East, Mr. Balfour appeared to contemplate the surrender of Cyprus as a possibility at the Peace Conference.

These are my principal reasons for thinking that the opposite side of the case should be stated without delay.

[766]

The Oriental&India Office Collections, LordCurzon's Private Papers, (Lord Curzon Özel Evrakı içinde) F112/269 numarada bulunan Lord Curzon'un 1919'da kaleme aldığı Kıbrıs'ın Geleceği başlıklı belgenin birinci sayfası ve Churchill'in

1919'da yazdığı ve 1919'da Savaş Kabinesine tekrar sunduğu Kıbrıs'ın Durumu'nu anlattığı muhtıranın ilk sayfası alt sayfada.

This document is the property of His Britannic Majesty's Government.

Printed for the use of the Colonial Office. November, 1907.

Mediterranean,
No 65.

CONFIDENTIAL

CONDITION OF CYPRUS.

MEMORANDUM BY MR. CHURCHILL.

Sir F. Hopwood,
Lord Elgin,

I am concerned about the condition of Cyprus, which I have just left, after a short but crowded visit.

I had not realized that we have drawn from this island, exhausted as it was by 200 years of Turkish misgovernment, upwards of 1,800,000L. since our occupation thirty years ago.

The impression which I had formed was that Cyprus was kept going by a more or less generous grant-in-aid from the Exchequer. The methods of accounting favour that view, and it is, I believe, the idea which almost everybody holds. But it is quite erroneous. By the Convention of 1878 we bound Cyprus to pay a tribute to the Sultan of 92,800L. This Convention was made for our own purposes, because it was then thought a matter of high military importance to have a place of arms and strategic base in the Levant, whence Egypt and Constantinople could be surveyed. The Cypriotes were not consulted by us in fixing the amount of the tribute. They never agreed to it, and it was fixed upon the basis of what Turkey declared she had been able to screw out of the island by regular Turkish methods. We were anxious, however, to have the island, and could not afford, or did not care, to boggle about the terms, particularly as they affected only other people's interests. Reviewing this original transaction, I cannot help thinking it improper. I do not think that we ought ever to have consented to make ourselves the agents of collecting the hatefully oppressive taxes by which the Turk has crushed and ruined so many of his tributary provinces. But that is only half the transaction.

It happened by chance that just about the same time as our occupation of the island began the Sultan repudiated the Turkish Debt of 1855, of which Great Britain and France were joint guarantors, and which was secured on the revenues of the Turkish Empire. Here in Cyprus at least was one portion of those revenues which we could seize. We therefore intercepted the whole tribute, and devoted the money to the service of the repudiated loan. No doubt, from our point of view, this was a convenient arrangement. But was it an honest or moral action? Observe the consequences. Cyprus had no more to do with, and was no more consulted upon, the extension of the Anglo-French guarantee to the 1855 Loan than she was consulted about her tribute to Turkey. The 1855 Loan was guaranteed by the two Great Powers for reasons of high policy utterly unconnected with Cyprus. It is to be presumed that Great Britain acted in British interest alone in according that guarantee. Certainly Great Britain, and no one else, was responsible for her share in the event of default. She had and has no more right to make Cyprus contribute towards the discharge of that purely British obligation than to make Ceylon or any small independent State which could be overruled by force of arms. But this is what she has done. The Turk has never received a penny of the tribute, and in that respect the Convention of 1878 is, in fact, utterly evaded. Yet Cyprus has been made to pay all the same, and the money has come to us, and has been used by us to defray an integral part of purely British expenditures.

From the point of view of Cyprus, the case looks very ugly. The Cypriotes see that we have bound them, for our own reasons, to pay an incredible tribute to the Sultan. They see that we have various debts of our own to pay; and they observe that instead

Kaynaklar

Budak, Mustafa. *idealden Gerçeğe misak-ı milli'den lozan'a Dış Politika*, İstanbul: Küre Yay. 2003.

Curzon, Lord. *memorandum by lord Curzon*. (3 Ocak 1919).

Kayra, Cahit. *sevr Dosyası*, İstanbul 2011.

Kıbrıs meselesi, Hariciye Nezaratı, İstanbul, 1335.

lozan Barış Konferansı tutanaklar ve Belgeler, Çev. Seha L. Meray, İstanbul 2001,

Macmillan, Margaret. *Paris 1919*, Çev. Belkıs Dişbudak, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2003.

Olçay, Osman. *sevres andlaşmasına Doğru*, Ankara 1981.

Satan, Ali. Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi, *Yakın Dönem türkiye araştırmaları*, Sayı 6 , 2004, s. 55-70.